

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

**“YASHIL” IQTISODIYOTGA O‘TISHDA INNOVATSIYALARNI
KENG JORIY QILISH VA BARQAROR IQTISODIYOTNI
INSTITUTSIONAL TARAQQIY ETTIRISH DOLZARBLIGI**

**INSTITUTIONAL DEVELOPMENT OF A SUSTAINABLE
ECONOMY AND WIDE IMPLEMENTATION OF INNOVATIONS
DURING THE TRANSITION TO A GREEN ECONOMY**

**ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ УСТОЙЧИВОЙ
ЭКОНОМИКИ И ШИРОКОЕ ВНЕДРЕНИЕ ИННОВАЦИЙ ПРИ
ПЕРЕХОДЕ К “ЗЕЛЕННОЙ” ЭКОНОМИКЕ**

Onlayin xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari

2024-yil 20-may

MAXSUS SON

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Google
Scholar

doi

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

II shu'ba

“YASHIL” IQTISODIYOTGA INNOVATSIYALARNI KENG JORIY ETISHDA ILMIY TADQIQOT ISHLARINING LOYIHAVIY ISTIQBOLLARI

Section II

DESIGN PERSPECTIVES FOR RESEARCH WORK ON THE WIDE IMPLEMENTATION OF INNOVATIONS IN THE GREEN ECONOMY

II секция

ПРОЕКТНЫЕ ПЕРСПЕКТИВЫ НАУЧНО- ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ РАБОТ ПО ШИРОКОМУ ВНЕДРЕНИЮ ИННОВАЦИЙ В “ЗЕЛЕНУЮ” ЭКОНОМИКУ

PROGRESS
PECC

ИНСОФЛИ СОЛИҚ ТЎЛОВЧИЛАРНИ КЎПАЙТИРИШ – СОЛИҚ КЎРСАТКИЧЛАРИНИНГ МУҲИМ ОМИЛИ СИФАТИДА

Абдурасулов Алишер Абдурасулович

ТДИУ тадқиқотчиси

Аннотация: Солиқ тизимида муҳим бир миқдорий омил борки, у ҳам бўлса, бу инсофли солиқ тўловчилар масаласидир. Чунки бу каби солиқ тўловчилар солиқ тушумларининг кўпайишининг муҳим омилдир. Бундан ташқари инсофли солиқ тўловчилар сонининг ошиши солиқ қарздорлигининг камайишига ижобий таъсир қилади. Мазкур илмий тезисда ана шу масалалар ўрин олган.

Калит сўзлар: инсофли солиқ тўловчи, солиқ, солиққа тортиш, йиғилувчанлик, солиқ йиғилувчанлиги, омил, солиқ имтиёзлари, преференция, солиқ қарзи, ортиқча тўлов, солиқ сиёсати, макроиқтисодий барқарорлик, солиқ тушумлари.

Abstract: There is an important quantitative factor in the tax system – the question of honest taxpayers. Because such taxpayers are an important factor in increasing tax revenues. In addition, an increase in the number of honest taxpayers has a positive effect on reducing tax debt. This scientific dissertation is devoted to these issues.

Key words: honest taxpayer, tax, taxation, collection, tax collection, factor, tax credit, preference, tax debt, overpayment, tax policy, macroeconomic stability, tax revenues.

Аннотация: В налоговой системе есть важный количественный фактор – вопрос честных налогоплательщиков. Потому что такие налогоплательщики являются важным фактором увеличения налоговых поступлений. Кроме того, увеличение количества честных налогоплательщиков положительно влияет на сокращение налоговой задолженности. Данная научная диссертация посвящена этим вопросам.

Ключевые слова: честных налогоплательщик, налог, налогообложение, сбор, сбор налогов, фактор, налоговый кредит, преференция, налоговая задолженность, переплата, налоговая политика, макроэкономическая стабильность, налоговые поступления.

Солиқ субъектларида асосий томон солиқ тўловчилар ҳисобланади. Чунки солиқ тўловчилар солиқларни жорий этиш объекти бўлиб, солиқ тўловчилар мавжуд бўлган тақдирдагина солиқ объекти пайдо бўлади ва солиқ элементларини қўллаш имконияти туғилади. Ўзбекистон Республикасининг Солиқ кодексининг 20-моддасига кўра, зиммасига белгиланган солиқлар ҳамда йиғимларни тўлаш мажбурияти юклатилган юридик ва жисмоний шахслар солиқ тўловчилар деб эътироф этилса, 23-моддасига мувофиқ, солиқ агентлари сифатида солиқ Кодексига мувофиқ зиммасига солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни ҳисоблаб чиқариш, солиқ тўловчидан ушлаб қолиш ҳамда бюджетга ва давлат мақсадли жамғармаларига ўтказиш мажбурияти юклатилган шахслардир, яъни корхона, ташкилот, бирлашма, уюшмалар ва шу каби ҳуқуқий бирликлар ҳисобланади.

Солиқ тўловчилар ҳуқуқий мақоми жиҳатидан юридик шахслар, жисмоний шахслар, нотижорат ташкилотлари, доимий муассаса, яқка тартибдаги тадбиркорлар, резидент ва норезидентларга ажратилади. Солиққа тортиш мақсадида юридик шахслар Солиқ кодексининг 32-моддаси ва Ўзбекистон Республикасининг фуқаролик кодексининг 39-моддасига кўра ўз мулкида, хўжалик юриштида ёки оператив бошқарувида алоҳида мол-мулкка эга бўлган ҳамда ўз мажбуриятлари юзасидан ушбу мол-мулк билан жавоб берадиган, ўз номидан мулккий ёки шахсий номулкий ҳуқуқларга эга бўла оладиган ва уларни амалга ошира оладиган, мажбуриятларни бажара оладиган, судда даъвогар ва жавобгар бўла оладиган ташкилот юридик шахс ҳисобланади. Шунингдек, юридик шахслар мустақил баланс ёки сметага эга бўлишлари керак. Шу билан биргаликда, юридик шахсларга жумласига чет давлатнинг қонун ҳужжатларига мувофиқ ташкил этилган чет эл ташкилоти ва Ўзбекистон Республикасининг, чет давлатнинг қонун ҳужжатларига ёки халқаро шартномага мувофиқ ташкил этилган халқаро ташкилотлари ҳам киритилади. Нотижорат ташкилотлари деганда фойда олишни фаолиятининг асосий мақсади қилиб олмаган ва

олинган даромадларни ўз қатнашчилари (аъзолари) ўртасида тақсимламайдиган юридик шахслар тушунилиб, уларга бюджет ташкилотлари, шу жумладан, давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари, нодавлат нотижорат ташкилотлари, Ўзбекистон Республикасида давлат рўйхатидан ўтган халқаро нодавлат нотижорат ташкилотлари, шунингдек, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа ташкилотлар киради.

Солиқ тўловчиларнинг кейинги гуруҳи жисмоний шахслар сифатида юзага чиқади. Жисмоний шахслар деганда эса Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари, бошқа давлатларнинг фуқаролари, шунингдек, фуқаролиги бўлмаган шахслар тушунилади. Ушбу гуруҳга кирувчи солиқ тўловчилар тоифасига яқка тартибдаги тадбиркорлар ҳам кириб, уларга тадбиркорлик фаолиятини юридик шахс ташкил этмаган ҳолда, мустақил равишда, ходимларни ёллаш ҳуқуқисиз, ўзига мулк ҳуқуқи асосида тегишли бўлган мол-мулк негизида, шунингдек, мол-мулкка эгалик қилиш ва (ёки) ундан фойдаланишга йўл қўядиган ўзга ашёвий ҳуқуқ асосида амалга оширувчи жисмоний шахслар киради.

Шу билан биргаликда солиқ тўловчилар гуруҳлаганда уларнинг юзага келиши, солиқ тўлашни амалга ошириши ҳамда солиқ тўловчилар бўйича солиқ потенциални аниқлаш мақсадида реал ва потенциал солиқ тўловчиларга, солиқ тўловчиларнинг солиқлар тўлаш ҳолати юзасидан рўйхатдан ўтган солиқ тўловчилар, фаолият кўрсатаётган солиқ тўловчилар, фаолиятини тўхтатган солиқ тўловчилар ҳамда солиқ мажбуриятлари тугаган(бошланган) солиқ тўловчиларга ажратилади. Реал солиқ тўловчилар бу амалда фаолият кўрсатиб турган ва солиқ тўлаш мажбуриятини амалда бажараётган солиқ тўловчилар тушунилса, потенциал солиқ тўловчилар эса яқин келажакда солиқ тўловчилар сифатида юзага келиши кутилаётган (солиқ имтиёзи даври тугайдиган солиқ тўловчилар, лаёқатли ёшга тўлиб меҳнат бозорига кирадиган жисмоний шахслар, янгидан ташкил этиладиган солиқ тўловчилар ва ш.) солиқ тўловчилар назарда тутилади. Солиқ тўловчиларни бундай тартибда гуруҳлаш эса солиқ тизимида солиқ тизимининг самарадорлигини таҳлил қилишда катта аҳамиятга эгадир.

1-жадвал: Ўзбекистон солиқ тизимида солиқ тўловчилар сонининг солиқ турлари бўйича динамик ўзгариш таҳлили¹

	2022-йил 1-январь	2023-йил 1-январь	2024-йил 1-январь
1. Асосий солиқ турлари бўйича тўловчилар сони (бирлик)	650 869	744 116	780 522
Фойда солиғи	140 566	165 182	180 104
Қўшилган қиймат солиғи	141 526	165 182	184 886
Акциз солиғи, жами	4 433	4 590	4 623
Ер қазирдан фойдаланилганлик учун солиқ	1 904	2 167	2 105
Сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқ	137 020	156 475	156 767
Юридик шахслар мол-мулк солиғи	64 392	77 123	68 763
Юридик шахслар ер солиғи	161 028	173 397	183 274
2. Солиқ тўловчи жисмоний шахслар сони (минг нафар)	18 959	19 707	19 986
Даромад солиғи (қатъий белгиланган даромад солиғи тўловчи ЯТТ билан бирга)	4 926	5 322	5 392
Мол-мулк солиғи	7 468	7 656	7 764
Ер солиғи	6 565	6 729	6 830

Келтирилган жадвал маълумотларидан кўриш мумкинки, бошқа даврлар каби охириги уч йил давомида ҳам республикада солиқ тўловчилар сони юридик шахслар ҳам жисмоний шахслар кесимида ҳам ўсиб борган. Бироқ, бу миқдорий кўрсаткичлар бўлиб, ушбу динамик ҳолат ушбу солиқ тўловчиларнинг барчаси ҳам бюджетга солиқ тушумларининг ўз вақтида келиб тушишига бирдек хизмат қилади деб хулоса қилиш ўринли эмас деб ҳисоблаймиз. Солиқ тўловчилар кесимида энг катта улушни эгалллайдигани бу солиқ тушумлари нуқтаи назаридан олиб қаралганда ҚҚС тўловчилар сонидир. 2024-йилнинг 1-март ҳолатига оладиган бўлсак, Ўзбекистонда ҚҚС тўловчилар сони 192 293 тага етди. Бу ўтган йилнинг мос даврига нисбатан 9,3 % кўпни ташкил этади. Унинг таркиби жиҳатидан қарайдиган бўлсак, Энг кўп ҚҚС тўловчилар қуйидаги соҳаларда: савдо – 63,4 минг, қишлоқ хўжалиги – 47,2 минг, саноат – 25,5 минг, ҚҚС тўловчиларининг юқори ўсиш суръатлари қуйидаги соҳаларда кузатилмоқда: транспорт – 26,8%, қурилиш – 14,7%, хизмат кўрсатиш – 14,7%, ахборот ва алоқа – 14,4% ва шу кабилар.

¹ Давлат солиқ қўмитаси маълумотлари асосида муаллиф томонидан тузилган.

Солиқ тўловчилар сонини таҳлил қилишда рўйхатдан ўтгани билан таҳлил қилиш унчалик етарли эмас, сабаби уларнинг барчаси ҳам фаолият кўрсатмайди. Шу сабабли ҳақиқий фаолият кўрсатаётганлари ҳам муҳимдир. Таҳлилларга қарайдиган бўлсак, Давлат солиқ қўмитасининг маълумотларига кўра, 2024-йил 1-февраль ҳолатига Ўзбекистонда фаолият кўрсатаётган юридик шахслар сони 566,3 мингтани ташкил этган бўлса, уларнинг 6 867 таси 2024-йилнинг январь ойида рўйхатдан ўтган. Агар, уларни йирик ТОП мезони бўйича қарайдиган бўлсак, юридик шахслар фаолият турлари бўйича ТОП-5 соҳалар: савдода – 150,6 мингта, қишлоқ, ўрмон ва балиқ хўжалигида – 127,4 мингта, саноатда – 66,5 мингта, қурилишда – 33,7 мингта ва яшаш ва овқатланиш бўйича хизматлар – 27,3 мингтани ташкил қилади.

Солиқ тўловчилар сонини кўлабийлик жиҳатдан (кичик ва ўрта) таҳлил қиладиган бўлсак, Ўзбекистонда фаолият юритаётган яқка тартибдаги тадбиркорлар (ЯТТ) 2024 йил 1 март ҳолатига Ўзбекистонда 255 445 нафарни ташкил этган. Шундан: 83,2 % – қатъий миқдорда даромад солиғи тўловчи, 15,9 % – айланмадан олинadиган солиқ (АОС) тўловчи, 0,9 % – ҚҚС тўловчисидир. Яқка тартибдаги тадбиркорлар қайси соҳаларда фаолият юритадиган савол туғиладиган бўлса, чакана савдода – 126 427 та, хунарамандчилик соҳасида – 22 444 та, маиший хизмат кўрсатишда – 23 819 та ва бошқа фаолият турлари билан шуғулланadиган ЯТТлар – 82 755ни ташкил этмоқда.

Қайд этиш жоизки, инсофли солиқ тўловчиларни ажратишда муҳим мезонлардан бири бу улар томонидан солиқларнинг ихтиёрий тўланиш даражасидир. Охириги йиллар, жумладан, 2023 йилда республика миқёсида юридик ва жисмоний шахслар томонидан солиқ мажбуриятларининг ихтиёрий бажаралиши 97 %ни ташкил этган, Бу борада энг яхши кўрсаткич йирик солиқ тўловчилар, Тошкент шаҳри, Бухоро ва Тошкент вилоятларига тегишли – 98% бўлиб, Навоий, Самарқанд, Жиззах, Наманган, Қашқадарё, Сурхондарё, Фарғона ва Хоразм вилоятларида – 97%, Қорақалпоғистон Республикаси, Андижон ва Сирдарё вилоятларида – 96%ни ташкил қилган. Агар бунини солиқ турлари кесимида қарайдиган бўлсак, ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқ бўйича – 100%, акциз ва жисмоний шахслардан олинadиган даромад солиғи (ЖШОДС) бўйича – 99%, ҚҚС бўйича – 98%, АОС, фойда ва мол-мулк солиқлари бўйича – 97%, ер солиғи ва сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқ бўйича эса – 96%ни қилган бўлиб, умумий олиб қаралганда ижобий ҳолат.

Энди солиқ тўловчилар гуруҳи ва тармоқлар кесимида солиқ тўловлари ҳақида қисқача таҳлилларни келтирамиз. Энг кўп солиқ тўловчилар гуруҳида қурилиш корхоналари ҳам ҳисобланадики, улар томонидан 2023 йилда 8,4 трлн сўмдан ортиқ солиқ тўлаган. 2023-йил январь-декабрь ойларида қурилиш фаолияти билан шуғулланувчи 33 848 та юридик шахс томонидан тўланган 8,4 трлн сўм солиқнинг 1 трлн сўмдан ортиғи, яъни 12 %и 20 та корхона ҳисобига тўғри келади. Уларнинг жами товар айланмаси 13,2 трлн сўмдан зиёд, қўллаган солиқ имтиёзлари миқдори эса 69,3 млрд сўм бўлган. Ушбу солиқ тўловчилар томонидан таъминланган тушумлар солиқ турлари кесимида: ҚҚС – 548,4 млрд сўм, фойда солиғи – 151,5 млрд сўм, ЖШОДС – 127,8 млрд сўм, ижтимоий солиқ – 119 млрд сўм, ер солиғи – 26,6 млрд сўм, мол-мулк солиғи – 24,4 млрд сўм, бошқа солиқлар – 10,9 млрд сўмни ташкил этган.

Ўз навбатида 2023-йил январь-декабрь ойларида ишлаб чиқариш фаолияти билан шуғулланувчи 67 322 та юридик шахс томонидан 41,6 трлн сўмга яқин солиқ тўланган. Шундан 18,9 трлн сўми 20 та солиқ тўловчи* ҳисобига тўғри келади. Уларнинг товар айланмаси 162,5 трлн сўм, қўллаган солиқ имтиёзлари миқдори эса 2,5 трлн сўмдан ошган. Ушбу солиқ тўловчилар томонидан таъминланган тушумлар солиқ турлари кесимида таҳлил қиладиган бўлсак, ҚҚС – 6,5 трлн сўм, акциз солиғи – 3,7 трлн сўм, ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқ – 2,1 трлн сўм, фойда солиғи – 1,9 трлн сўм, ЖШОДС – 1 трлн сўм, ижтимоий солиқ – 921,7 млрд сўм, мол-мулк солиғи – 642,3 млрд сўм, ер солиғи – 343,2 млрд сўм, сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқ – 110,6 млрд сўм, бошқа солиқлар – 1,5 трлн сўм бўлган.

Хизмат кўрсатиш корхоналари кесимида қарайдиган бўлсак, 2023-йилда хизмат кўрсатиш фаолияти билан шуғулланувчи 166 938 та юридик шахс томонидан 27,5 трлн сўмдан ортиқ солиқ тўланган. Шундан 4,8 трлн сўмдан ортиғи, яъни 17,7 %и 20 та корхона ҳисобига тўғри келади. Уларнинг жами товар айланмаси 55 трлн сўмни, қўллаган солиқ имтиёзлари миқдори эса 3,7 трлн сўмни ташкил этган. Савдо соҳасидаги савдо фаолияти билан шуғулланувчи 151 340 та юридик шахс томонидан корхоналар томонидан 2023 йилда 20,3 трлн сўмга яқин солиқ тўланган. Шундан 1,8 трлн сўми, яъни 8,8 %и 20 та корхона ҳисобига тўғри келади. Уларнинг жами товар айланмаси 42,9 трлн сўмни ташкил этган, қўллаган солиқ имтиёзлари миқдори эса 759,1 млрд сўмга етган.

2023-йилда умумий овқатланиш фаолияти билан шуғулланувчи 20 378 та юридик шахс томонидан 999,4 млрд сўм солиқ тўланган. Шундан 170,7 млрд сўми, яъни 17,1 %и 20 та корхона ҳисобига тўғри келади. Уларнинг жами товар айланмаси 2 трлн сўмдан ошган, қўллаган солиқ имтиёзлари миқдори эса 26,3 млрд сўм бўлган. Ушбу йилда 16 082 та ўрта тадбиркорлик субъекти томонидан 18,6 трлн сўмдан ортиқ солиқ тўланган. Шундан 563,3 млрд сўми 20 та корхона ҳисобига тўғри келади. Уларнинг жами товар айланмаси 1,4 трлн сўмдан ошган, қўллаган солиқ имтиёзлари миқдори эса 29,1 млрд сўмни ташкил этган бўлса, 64 272 та кичик бизнес корхонаси томонидан 10,9 трлн сўмдан ортиқ солиқ тўланган. Уларнинг жами товар айланмаси 152,7 трлн сўм, қўллаган солиқ имтиёзлари эса 4,1 млрд сўмдан иборат бўлган.

Аммо, инсофли солиқ тўловчиларни ажратишда муҳим мезон борки, у ҳам бўлса, солиқ қарздорлиги кўрсаткичи бўлиб, унинг миқдори ва даражаси қанчалик кўп бўлса, инсофли солиқ тўловчилар сонининг камайишига сабаб бўлади. 2024-йил 1 март ҳолатига ишлаб чиқариш соҳасида солиқ қарзи (100 млн сўмдан юқори) мавжуд корхоналар сони 854 та бўлиб, уларнинг жами қарздорлиги – 867,2 млрд сўм. Шундан 198,5 млрд сўми, яъни 22,9 %и солиқ қарзи энг кўп бўлган 10 та корхона ҳисобига тўғри келган бўлса, қурилиш соҳасида солиқ қарзи (100 млн сўмдан юқори) мавжуд бўлган корхоналар сони 973 та бўлиб, уларнинг жами солиқ қарзи 735,3 млрд сўмни ташкил этган. Шундан 284,6 млрд сўми, яъни 38,7 %и 10 та корхона ҳисобига тўғри келмоқда.

Қайд этиш жоизки, инсофсиз солиқ тўловчи ёки солиқдан бўйин товлайдиган солиқ тўловчиларнинг мавжудлиги бу борадаги муаммолардан бири ҳисобланади. 2024-йил бошидан солиқ ҳуқуқбузарликлари ҳақида фуқаролардан 17 мингдан ортиқ мурожаат йўлланганлиги, «Солиқ» мобил иловасининг «Солиқ ҳамкор» тизими орқали солиқ ҳуқуқбузарликлари ҳақида 17 859 та мурожаат келиб тушганлиги фикримизнинг далили ҳисобланади. Ушбу ҳуқуқбузарликлардан 646 таси харид чеки бермаслик, 799 таси тўловни пластик карта орқали қабул қилмаслик, 35 таси пластик карта учун харид суммасини ошириш, 399 таси бошқа турдаги ҳуқуқбузарлик ҳолатлари бўйича бўлган. Мурожаатларнинг 7 703 таси такрорий бўлганлиги ёки шикоят келиб тушган тадбиркорлик субъектида текширув давом этаётганлиги сабабли қайтарилган. Ушбу мурожаатлар асосида 4 288 та сайёр солиқ текшируви ўтказилиб, 99,4 % ҳолатда ҳуқуқбузарлик тасдиқланган. Ҳуқуқбузарлик ҳолатлари бўйича хабар берган фуқароларга январь-февраль ойларида 5 177 та ҳолат бўйича (ундирилган жарима суммасидан 20%) 3,5 млрд сўм мукофот тўланган.

Шунингдек, инсофсиз солиқ тўловчи ёки солиқдан бўйин товлайдиган солиқ тўловчиларнинг фаолиятларини таҳлил қилиш асосида 2023 йилда ўтказилган текширувдан олдинги таҳлиллар натижасида 114 037 та корхона томонидан кўпайтиришга қайта ҳисоботлар тақдим этилган ва 6,6 трлн сўмдан ортиқ солиқлар ҳисобланган бўлса, 2024 йил январь-февраль ойларида солиқ аудити жами солиқ тўловчиларнинг фақат 0,04%ида ўтказилган. Энг катта тафовут аниқланган соҳалар: ишлаб чиқариш – 2,9 трлн сўм, умумий овқатланиш ва савдо – 1,5 трлн сўм, қурилиш – 802,2 млрд сўм, транспорт – 331,5 млрд сўм, қишлоқ хўжалиги – 316,3 млрд сўм бўлган. Бундан ташқари, 2023 йилда солиқ хизмати органлари томонидан солиқларни тўламаслик хавфи юқори бўлган 1 079 та тадбиркорлик субъектида солиқ аудити ўтказилди. Бу ушбу даврда фаолият кўрсатган жами солиқ тўловчиларнинг (570,4 минг) 0,2 фоизини ташкил этади. Ўтказилган солиқ аудитларида 432 та солиқ тўловчида 1,4 трлн сўмлик солиқ базаси яширилган: 276 та субъектда 743,6 млрд сўмлик реализация қилинган товарлар суммаси кўрсатилмаган, 107 та субъектда 418,4 млрд сўмлик товарлар инвентаризация пайтида омбор ёки реализация жойида мавжуд бўлмаган; 49 та субъектда 244,9 млрд сўмлик кириш қилинмаган товарлар сақланган ёки реализация қилинган.

Умумий хулоса сифатида айтиш мумкинки, солиқ тизимида миқдорий ва сифат кўрсаткичларини таҳлил қилиб бориш асосида солиқ сиёсатининг тактик йўналишларини белгилаб олиш катта аҳамият касб этади. Солиқ тўловчилар солиқ кўрсаткичлари тизимида миқдорий кўрсаткич бўлсада, аслини олиб қаралганда солиқ тушумлари уларга боғлиқ. Шу сабабли ҳам инсофли солиқ тўловчилар улушини ошириш солиқ сиёсатидаги устувор вазифа қилиб белгиланган бўлса-да, бироқ, бу жараён ўз-ўзидан амалга ошмайди. Шу боисдан ҳам бизнингча, бунинг амалий механизмлари сифатида бир томондан солиқ маданиятини оширишнинг ҳам иқтисодий ҳам маъмурий дастакларидан самарали фойдаланишни таъминлаш лозим бўлса, бошқа томондан солиқ назоратининг самараси таъминлайдиган янги услубларни янада кучайтириш тақозо этилади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикасининг Солиқ кодекси. 2019-йил 30-декабрдаги Ўзбекистон Республикаси ЎРҚ-599-сон Қонуни билан тасдиқланган.
2. Ўзбекистон Республикасининг Бюджет кодекси. 2013-йил 26- декабрдаги Ўзбекистон Республикаси ЎРҚ360сон Қонуни билан тасдиқланган.
3. Ўзбекистон Республикасининг «Солиқ ва бюджет сиёсатининг 2023-йилга мўлжалланган асосий йўналишлари қабул қилинганлиги муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида»ги ЎРҚ-812-сон Қонуни. 2022-йил 30-декабрь.
4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022-йил 28-январдаги ПФ-60-сон «2022-2026 йилларга мўлжалланган янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида»ги Фармони.
5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018-йил 29-июндаги ПФ-5468-сонли «Ўзбекистон Республикасининг солиқ сиёсатини такомиллаштириш концепцияси тўғрисида»ги Фармони.
6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017-йил 18-июлдаги ПФ-5116-сонли «Солиқ маъмуриятчилигини тубдан такомиллаштириш, солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларнинг йиғилувчанлигини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Фармони.

MUNDARIJA

I shu'ba

IJTIMOY-IQTISODIY BARQAROR RIVOJLANISH MAQSADLARIGA ERISHISH UCHUN "YASHIL" IQTISODIYOTGA JADAL O'TISH

Section I

ACCELERATED TRANSITION TO A GREEN ECONOMY TO ACHIEVE SOCIO-ECONOMIC SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

I секция

УСКОРЕННЫЙ ПЕРЕХОД К "ЗЕЛеной" ЭКОНОМИКЕ ДЛЯ ДОСТИЖЕНИЯ ЦЕЛЕЙ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

The Development of Marketing Innovations in Retail Trade	4
Shakhriyor Sadullaev, Sadullayeva Shahrizoda	
Направления совершенствования стратегии компании для успешной организации IPO	9
Шахзод Сайдуллаев	
"Yashil iqtisodiyot"ni rivojlantirishning iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish	11
Abdurahmonov Xolboy To'xtayevich	
Тўқимачилик саноати кластерлари инновацион фаолиятининг барқарор ривожланиш муаммолари ва ечимлари	14
Икрамов Мақсад Муратович	
O'zbekistonda chakana savdo korxonalarini rivojlanishi va innovatsion faoliyati	20
Karimov Baxrom Ilxomjonovich	
Unveiling the Dynamics of Agglomeration Economies in Sustainable Development	24
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich	
Kimyo tolalari asosida to'qimachilik mahsulotlari bozorini diversifikatsiyalash usullari	28
Raximov Furqat Jalolovich	
Qashqadaryo viloyatida Safari turizmini rivojlantirish dinamikasini o'rganish	32
Ro'ziyev Bobir Akramovich	
Брендни шакллантириш ва ривожлантириш бўйича замонавий маркетинг назариялари ва стратегиялари	34
Зияева Шахло Шоакбар қизи	
The Development of Marketing Innovations in Retail Trade	37
Shakhriyor Sadullaev, Sadullayeva Shahrizoda	
Ногиронлиги бор шахсларни давлат томонидан қўллаб-қувватлаш масалалари	42
Каримов Бекзоджон Илхомович	
Ichki turizmni rivojlanlantirish tashkiliy mexanizmining asosiy prinsiplari	45
Dehqonov Burxon Rustamovich	
"Yashil" iqtisodiyotga o'tishda ko'zi ojizlar bandligining innavatsion yechimi	48
Usmonov Ziyodulla Ulmas o'g'li	
Аудиторлик текширувини халқаро стандартлар асосида ташкил этиш хусусиятлари	51
Исмоилова Феруза Исроиловна	

II shu'ba

“YASHIL” IQTISODIYOTGA INNOVATSIYALARNI KENG JORIY ETISHDA
ILMIY TADQIQOT ISHLARINING LOYIHAVIY ISTIQBOLLARI

Section II

DESIGN PERSPECTIVES FOR RESEARCH WORK ON THE WIDE IMPLEMENTATION
OF INNOVATIONS IN THE GREEN ECONOMY

II секция

ПРОЕКТНЫЕ ПЕРСПЕКТИВЫ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ РАБОТ
ПО ШИРОКОМУ ВНЕДРЕНИЮ ИННОВАЦИЙ В “ЗЕЛЕНУЮ” ЭКОНОМИКУ

Ta'minot zanjirini boshqarishda transport logistikasi usullarini takomillashtirish.....	56
Zoxidova Nazokat Berdimurot qizi	
Rivojlanayotgan mamlakatlarda fond bozorining rivojlanishi tahlili.....	58
Axmedov Doniyorbek Ulugbek o'g'li	
Davlat moliyasini boshqarishda moliyaviy nazorat usullaridan samarali foydalanish yo'llari.....	60
Kultayev Farxod Shavkatovich	
Янги Ўзбекистонда инсон экологиясини юксалтиришнинг инновацион механизмлари.....	62
Ҳакимов Назар Ҳакимович, Раҳмонов Дўстмурод Абдиназарович	
Тадбиркорлик субъектларини ривожлантиришда саноат ипотекасининг ўрни.....	67
Султанов Бахром Бегдуллаевич	
Ижтимоий ҳимояни ривожлантиришда янгича ёндашувлар.....	70
Каримов Бекзоджон Илхомович	
Капитал бозорини ривожлантириш масалалари.....	72
Турдиева Узайда Омирбаевна	
Инновацион тараққиёт йўлига ўтиш даврида меҳнатга ҳақ тўлашнинг рағбатлантирувчи таъсирини оширирилиши.....	74
Алимжон Қулматов	
Zamonaviy logistika tizimida marketing strategiyalaridan foydalanishni takomillashtirish.....	78
Xasanov Sarvar Ulug'bek o'g'li	
The Development of Marketing Innovations in Retail Trade.....	81
Shakhriyor Sadullaev, Sadullayeva Shahrizoda	
Innovatsion rivojlanishni baholovchi statistik ko'rsatkichlar tizimini takomillashtirish (xorij tajribasi).....	86
Nuriddinov Zufar Akbarovich	
Махсус иқтисодий зоналар фаолияти самарадорлигини ошириш борасида амалга оширилаётган ишлар тўғрисида.....	90
Давлаев Ғолиб Ашурович	
Hududlarning iqtisodiy jihatdan rivojlantirishda “yashil” iqtisodiyot va “yashil” ish o'rinlarining ahamiyati.....	92
Shomirzayev Abdug'affor Abdujabbor og'li	
Innovatsion menejment va raqamli transformatsiyalar jarayonlarini samarali boshqarish yo'llari.....	94
Safarova Dilfuza Baxramovna	
Ижтимоий харажатларни молиялаштиришнинг асосий масалалари.....	99
Тураев Очил Ярашевич	
Инсофли солиқ тўловчиларни кўпайтириш – солиқ кўрсаткичларининг муҳим омили сифатида.....	102
Абдурасулов Алишер Абдурасулович	

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. Maxsus son

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.